

Diskussie over basisinkomen

Vragen bij basisinkomen

In het vorig nummer van Solidariteit - nummer 21, oktober 1986 - stond een artikel 'Maatschappelijke vernieuwing door basisinkomen' van Henk van der Kolk, sociaal-ekonomies medewerker van de Voedingsbond FNV. Ondanks het feit dat de voorstellen van de progressieve voorstanders van het basisinkomen, en Henk is één van hen, een aantal interessante punten bevatten, hebben ze bij mij nogal wat vragen opgeroepen. Vragen over de noodzaak van de invoering van een basisinkomen en de pretentie die daar vanuit progressieve stromingen achter zit. Bijvoorbeeld het basisinkomen als instrument om de bestaande maatschappelijke en sociaal-ekonomiese verhoudingen te doorbreken. Vragen over de voorgestelde strategie om de invoering van dat basisinkomen te verwezenlijken.

Dat de progressieve voorstanders van de invoering van een basisinkomen - in het artikel van Henk de eerste stroming - de tweede stroming van voorstanders van een basisinkomen de wind uit de zeilen willen halen is een goede zaak. De tweede stroming wil namelijk door de invoering van een basisinkomen het minimumloon en het huidige stelsel van sociale zekerheid 'overbodig' maken. Iedereen krijgt een basisinkomen - met rond de 600 gulden weliswaar te weinig om van te kunnen leven maar genoeg om niet van te sterven - dat aangevuld kan worden met een inkomen uit werk. Op de keper beschouwd zijn dit 'voorstanders', die zich waarschijnlijk goed kunnen vinden in het alternatief van de VVD voor de sociale zekerheid, namelijk een uitkering ter hoogte van het *'biologies minimum'*. Waarmee dan volgens hen gelijk het probleem van de hoge werkloosheid is opgelost. Het gaat namelijk niet zozeer om de hoge werkloosheid als om het ontbreken van voldoende prikkels voor werklozen om werk te aanvaarden. Met andere woorden: werklozen stellen te hoge eisen.

Positieve punten

Nogmaals: het is niet meer dan terecht dat de progressieve voorstanders van een basisinkomen afstand nemen van

dit soort ideeën. Ze zouden namelijk bij invoering rampzalige gevolgen hebben voor uitkeringsgerechtigden én voor mensen die nu nog wel werk hebben. Het is namelijk niet voor niets dat er vanuit ondernemerskringen zo wordt aangedrongen op nog veel forsere bezuinigingen op de sociale zekerheid en tegelijkertijd op versoepeling van de bestaande ontslagwetgeving. Het een met het ander zal in tijden van hoge werkloosheid - nu dus - als resultaat opleveren dat werkgevers onder het motto 'Voor jou tien anderen met heel wat minder praatjes' ook eisen voor bijvoorbeeld verbetering van de arbeidsvoorwaarden van werkenden naast zich neer kunnen leggen. 'Grote mond? Rot maar op! Er staan er genoeg klaar om jouw werk op mijn voorwaarden te doen!' In dit opzicht is het voorstel voor de hoogte van het basisinkomen - rond de 1300 gulden - een vooruitgang voor met name uitkeringsgerechtigden, die nu immers - ben je alleenstaande - van zo'n 1050 gulden per maand moeten zien rond te komen. Mits je geen voordeeler bent, ouder dan 23 jaar, niet samen woont, niet te veel geld op je bankrekening, geen eigen huis hebt en als vrouw niet te vaak met een man gezien wordt. Ook de individualisering van de bijstandsuitkering, evenals de geleidelijke afschaffing van de sollicitatieplicht - voorgesteld in de stapvoor-stapstrategie richting basisinkomen - zijn prima voorstellen. Aan deze positieve punten kan nog toegevoegd worden dat in ieder geval de Voedingsbond FNV en de Vrouwenbond FNV bereid zijn om met politieke partijen en bijvoorbeeld organisaties van uitkeringsgerechtigden de discussie aan te gaan over de toekomst van onder andere de sociale zekerheid. Iets wat je van de FNV nauwelijks kunt zeggen. Ondanks al deze positieve punten blijven er echter een aantal zwakke punten in het verhaal van Henk zitten, die maken dat ik me nog niet kan scharen onder de voorstanders van een basisinkomen. Zelfs niet als ze zich de progressieve stroming noemen, die als doelstelling heeft het doorbreken van de maatschappelijke

en sociaal-ekonomiese verhoudingen. Geen probleem; een discussie dient ertoe om elkaar proberen te overtuigen. En dat kan wel eens een hele tijd duren.

Doorbreken maatschappelijke verhoudingen?

Aanhangers van de progressieve stroming zien het basisinkomen als een instrument om de bestaande maatschappelijke en sociaal-ekonomiese verhoudingen te doorbreken. Een stelling die naar mijn idee in het artikel van Henk niet waargemaakt wordt.

Over het punt dat we heden ten dage te maken hebben met een ekonomiese crisis, die negatieve gevolgen heeft voor de positie van uitkeringsgerechtigden en werkenden wie het snel eens (hoge werkloosheid, afbraak van de sociale zekerheid, uitholling van de positie van werkenden zowel wat betreft arbeidsvoorwaarden als -omstandigheden, flexibilisering, afroepkontrakten enzovoort). Maar over wat je dan als perspectief voor de arbeidersklasse moet stellen, lopen de meningen nogal uiteen, denk ik. Simpelweg gesteld komt de vraag erop neer of je het *systeem van de ondernemingsgewijze produktie* op wilt heffen - en daarmee de kwalen die dat systeem nu eenmaal heeft uit de wereld wilt helpen - of niet. Henk zegt in zijn artikel dat hij het basisinkomen ziet 'als instrument om de bestaande maatschappelijke en sociaal-ekonomiese verhoudingen te doorbreken'.

Als je de voorstellen van de progressieve voorstanders van invoering van een basisinkomen nader bekijkt, willen ze die ondernemingsgewijze produktiewijze niet in de kern aantasten: 'In wezen gaat het hen om een nieuw mensbeeld en een andere relatie tussen arbeid en inkomen. Zij stellen zich op het standpunt dat met een basisinkomen de tweedeling in de samenleving tussen werkenden en niet-werkenden kan worden opgeheven.'

De tweedeling tussen kapitaal en arbeid wordt in het artikel van Henk niet genoemd. De ondernemingsge-

wijze produktiewijze blijft bestaan, in dat kader moet er gewerkt worden aan een herverdeling van inkomens: 'Kortom het gaat om herverdeling van inkomens met duidelijk nivellerende trekken.' Zoals ik dat zie is dat geen 'doorbreking van de maatschappelijke en sociaal-ekonomiese verhoudingen'. Het is op zijn hoogst een hervorming van het bestaande ekonomiese systeem. Daar heb ik niets op tegen, maar om te beginnen zou ik het dan ook een *hervorming* noemen, niet meer en ook niet minder.

Gevecht met ondernemers onvermijdelijk

Watje volgens mij dan moet nagaan, is wie een dergelijke hervorming moet gaan betalen. Hervormingen waar ik mee akkoord kan gaan, zijn die waarbij de arbeidersklasse - werkenden en niet-werkenden - een groter deel van de koek in handen krijgt. Hervormingen, met andere woorden, waarbij werkenden *niet hoeven in te leveren voor uitkeringsgerechtigden*. Omdat werkenden doorgewoond niet de schuld zijn van de ekonomiese krisis en de gevolgen die die krisis allemaal met zich meebrengt. Maar bovendien vanwege een tamelijk prakties punt. Namelijk wil je hervormingen afdwingen tegen de wil van de ondernemers in - en de verhoging van bijvoorbeeld en bijstandsuitkering tot zo'n 1300 gulden, geïndividualiseerd, is een hervorming waar zowel de ondernemers als de huidige regering keihard tegen zullen zijn - dan zul je er niet komen met het organiseren van een demonstratie. Je zult dan als arbeidersbeweging macht moeten ontwikkelen op het nivo van bedrijven en instellingen. Voor de vakbeweging wil dat laatste zeggen datje serieus moet overwegen om het stakingswapen uit de kast te halen als je je eisen echt werkelijkheid wilt laten worden. Naar mijn idee kun je dat alleen als je mensen die werken niet de dupe laat worden van verbeteringen die je in dit geval voor de uitkeringsgerechtigden wilt bereiken.

In dit opzicht vind ik de voorstellen van de progressieve voorstanders van een basisinkomen zeer onduidelijk. De eerste stappen richting basisinkomen moeten gezet worden door te nivelleren, door een opslag op de indirecte belastingen (BTW en accijnzen) en loon- en inkomstenbelasting. Simpelweg gezegd is het prijskaartje dat aan

de invoering van (de eerste stappen van) een basisinkomen hangt 'inleveren'. En daar zul je terecht weinig mensen op bedrijven en instellingen enthousiast voor krijgen. Nu zal er door Henk gezegd worden dat voor de Voedingsbond (de eerste stappen naar) een basisinkomen betaald moet worden door een heffing op de toegevoegde waarde. Je zou hier uit kunnen afleiden, dat de inkomens van de ondernemers (winsten) aangesproken moeten worden, waardoor het deel van 'de koek' dat naar de arbeidersklasse gaat groter wordt. In dat geval heb ik er weinig problemen mee, maar de brochure 'En hij zag dat het goed was...', Basisinkomen: van hoopgevende gedachte tot beleid van de Voedingsbond FNV' is ook niet erg duidelijk op dit punt: 'Het basisinkomen volgens de plannen van de Voedingsbond FNV kost 254,7 miljard. Er zijn verschillende mogelijkheden om dat geld binnen te halen. Te denken valt aan financiering uit de toegevoegde waarde. Dat is de hoeveelheid geld die grondstoffen in de loop van het productieproces duurder worden. Doordat je er iets mee doet, iets aan toevoegt. Maar daar moet nog wel het een en ander vanaf. Machines en gebouwen verslijten. Subsidies en indirecte belastingen behoor je ook eerst te verrekenen. Maar dan blijft toch de lieve som van 293,6 miljard aan toegevoegde waarde over. Genoeg voor het basisinkomen. Maar je houdt wat weinig over voor andere vormen van inkomen. Uit werk, winst, verzekeringen, rente. Dus is het noodzakelijk andere financieringsbronnen voor

het basisinkomen te bezien. De inkomstenbelasting kan een bron zijn.' Blijft bij mij de vraag na dit gelezen te hebben of de invoering van het basisinkomen toch weer niet een sigaar uit eigen doos wordt als je erkent dat winst blijkbaar een toegestane vorm van inkomen is. En het zal je moeilijk vallen om daar een flink bedrag vanaf te krijgen, gezien de klaagzangen van de ondernemers, dat er nog steeds te weinig winst gemaakt wordt om de internationale konkurrentieslag te kunnen bijbenen.

Wil je daarentegen wel een flink bedrag ter financiering van dat basisinkomen uit de faktor winst halen, zul je ook op dit vlak het gevecht met de ondernemers moeten aangaan. En dan is duidelijkheid over wat er met de inkomens van werkenden gebeurt wel gewenst.

ATV met basisinkomen

Levert de manier van financieren van een basisinkomen (en dus ook de stappen in de richting van dat basisinkomen) al de nodige vragen op, hetzelfde geldt voor de koppeling van arbeidstijdverkorting aan de invoering van een basisinkomen. Allereerst weer wat betreft de financiering van een dergelijke vorm van ATV. Er wordt vanuit gegaan, dat de werkenden inleveren voor ATV. Omdat dat langzamerhand toch een probleem geworden is, wordt doorvoering van verdergaande ATV gekompenseerd door invoering (stapsgewijs) van een basisinkomen. Maar weer geldt: wie betaalt dat basisinkomen? Zijn dat de ondernemers uit de winsten of wordt het betaald uit een opslag op indirecte belastingen en loon- en inkomstenbelasting? Waardoor ook deze vorm van ATV weer ATV met inleveren is, misschien minder dan evenredig inleveren, misschien zelfs niet doordat je minder in je loonzakje krijgt, maar doordat je meer voor je boodschappen betaalt. Maar hoe dan ook, inleveren...?

Het verhaal van Henk is hierover weer zeer onduidelijk: 'Met een basisinkomen wordt het mogelijk vergaande ATV financieel haalbaar te maken. Uiteraard moet dit langzaam worden opgebouwd. Het is ook de worst die nivellering haalbaar maakt. Je levert arbeidsloon in en krijgt vrije tijd terug, met natuurlijk een basisinkomen.'

Als je het dan nog hebt over ATV als

middel om nieuwe volwaardige banen te scheppen, om vrouwen grotere kansen op een betaalde baan te geven, moet er bovendien duidelijk gemaakt worden hoe snel die ATV 'langzaamaan opgebouwd' moet worden, willen werkgevers ook in de praktijk gedwongen worden om nieuwe mensen aan te nemen. En niet alleen, zoals dat hoofdzakelijk tot nu toe is gebeurd op deeltijdbasis, jaarcontracten, afroepcontracten, thuiswerk enzovoort. Een allereerste voorwaarde hiervoor is - weer! - dat mensen, die mee zullen moeten gaan met die ATV zeer precies duidelijkheid hebben over hun financiële positie. En de tendens is - wat mij betreft terecht - dat de bereidheid om in te leveren minimaal is. Wil je mensen dan enthousiast krijgen voor ATV, zodat ze daar in de praktijk ook voor willen knokken - een noodzaak gezien de opstelling van de werkgevers - dan zul je dat als uitgangspunt moeten nemen. Wil je dan mensen aangenomen krijgen, betekent dat simpelweg een verhoging van de kosten voor de faktor arbeid voor de ondernemers. En dat willen ze niet.

Twijfels blijven

Het zal wel duidelijk zijn, dat bij mij in ieder geval de twijfels over de noodzaak van de invoering van een basisinkomen en de manieren waarop dat eventueel kan gebeuren blijven bestaan. De wijze waarop het geheel gefinancierd moet worden, alsook de hele kwestie van de koppeling van ATV aan het basisinkomen levert bij mij te veel vraagtekens op. Zeker ook, omdat ook de Voedingsbond FNV ervan uitgaat, dat we zullen moeten leren leven met de werkloosheid.

De kop van het eerste hoofdstuk in de brochure van de Voedingsbond 'En hij zag dat het goed was...' luidt immers: 'Werkloosheid blijft'. Met de economische en politieke macht in handen van de ondernemers mag er dan door de voorstanders van de invoering van een basisinkomen gesteld worden, dat we in dat geval vrijer zijn, helaas zullen de ondernemers dat eerder zien in de zin van *vogelvrij*. Dat heeft de praktijk van de afgelopen jaren wel laten zien.

*Wim Baltussen
(Uitkeringsgerechtigde
lid Industriebond FNV)*